

Kunstenaar in een wereld op drift

'Max Beckmann in Amsterdam, 1937-1947'

Achtergrond - 11 april 2007 - Auteur: Jonathan Witteman

(11 april 2007) Het Van Gogh Museum toont de komende maanden voor het eerst een uitgebreid overzicht van de Amsterdamse periode van de Duitse schilder Max Beckmann. Een portret van een dubbel verdachte kunstenaar.

Maar het loopt anders. Het uitbreken van de oorlog maakt emigratie naar Frankrijk onmogelijk en daarmee verandert Amsterdam van een vrijhaven in een gevangenis. Zijn pogingen een visum te bemachtigen voor Amerika lopen uit op niets. Beckmann is andermaal overgeleverd aan de nazi's. Vanaf dan strekt zijn wereld zich niet veel verder uit dan de luttele vierkante meters van het tabaksmagazijn. Beckmann, die vele onderduikers onder zijn Amsterdamse vrienden telt, wordt geconfronteerd met de deportaties van de joden en moet continu alert zijn om zijn werk niet in handen van de nazi's te laten vallen. De meest wrange bladzijden uit zijn Amsterdamse periode vormen de twee oproepen die hij krijgt voor militaire dienst. De dan al met ernstige hartkwalen kampende schilder weet met veel geluk en moeite uit het Duitse leger te blijven. Enkele dagen na zijn tweede militaire keuring wordt Beckmann getroffen door een hartaanval.

'VREDE!' schrijft Beckmann op 5 mei 1945 met hoofdletters in zijn dagboek. Maar een eind aan zijn Amsterdamse beproeving maakt de bevrijding niet. In het door honger geteisterde Nederland heeft de schilder als Duitser geen recht op voedselbonnen. En om internering te voorkomen moet Beckmann een "ontvijandverklaring" aanvragen, zonder welk document hij zijn werk mag verkopen noch tentoonstellen. Pas na zenuwslopend lang wachten ontvangt Beckmann de verklaring, in 1947 gevolgd door een visum voor Amerika. Het hoofdstuk Nederland is eindelijk afgesloten. "Daarmee begint de wereld weer voor mij, zoals ze veertien jaar geleden in Frankfurt ophield" schrijft Beckmann in zijn dagboek. Drie jaar later sterft hij, op 66-jarige leeftijd, in New York.

Bekrompenheid

"Max Beckmann was in Nederland eigenlijk dubbel verdacht", zegt Benno Tempel, conservator van het Van Gogh Museum. "Aan de ene kant was hij een ontaarde kunstenaar, een aartsvijand van het nationaal-socialistische regime, maar tegelijkertijd in de ogen van de Nederlanders eenvoudigweg een Duitser, en

daarmee een vijand. Zijn kunst is daar een weerspiegeling van. Plotseling zie je in zijn altijd bont gekleurde schilderijen de kleur zwart opduiken, met veel aandacht voor contouren. Tegelijkertijd worden zijn schilderijen steeds drukker, alsof hij het isolement waarin hij zich bevond probeerde te bezweren."

Van de Nederlandse kunstwereld hoefde Beckmann in ieder geval weinig te verwachten. Slechts één schilderij weet Beckmann tijdens zijn verblijf in Amsterdam aan een Nederlands museum te slijten. "Dat kwam vooral door de bekrompenheid van het Nederlandse kunstklimaat in die periode," vindt Tempel. "Natuurlijk speelde het een rol dat Beckmann een Duitser was, maar ook ten tijde van de Weimarrepubliek was Beckmann al een gelauwerd kunstenaar en ook toen lieten de Nederlandse musea hem volledig links liggen. De Nederlandse kunstwereld had in die tijd heel weinig oog voor het buitenland. Als het de aandacht al op het buitenland richtte dan was het alleen op juist die Franse kunst die op dat moment eigenlijk al weer passé was. Dat verklaart ook waarom er in Nederlandse collecties naast Beckmann ook nauwelijks Picasso of Matisse te vinden is."

En dit alles terwijl Beckmann in Amsterdam liefst een derde van zijn totale oeuvre bijeen schilderde, waaronder vijf van zijn negen beroemde triptieken. "Wat de zonnebloemen zijn voor Van Gogh en de soepblikken voor Warhol, zijn de triptieken voor Max Beckmann", zegt Tempel enthousiast. "Met hun kleurenspektakel en hun vervormde perspectief weten ze je altijd een beetje uit het lood te slaan. Dat geldt eigenlijk voor Beckmanns gehele oeuvre. Beckmann irriteert, laat kleuren botsen en maakt zo de toeschouwer tot zijn gevangene."

Jonathan Witteman is medewerker van het Duitslandweb.

De tentoonstelling '[Max Beckmann in Amsterdam, 1937-1947](#)' loopt nog tot en met 19 augustus in het Van Gogh Museum Amsterdam.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/1367/kunstenaar-in-een-wereld-op-drift>